Calia – Verdens befolkningsudvikling fra 1800 til 2020

Giv Forklaring 1800 - 2020, UK5 · Befolkningsvækst, samhørighed og international enighed

Introduktion – Flere mennesker i én fælles verden

Fra 1800 til 2020 gennemgik menneskeheden en befolkningsmæssig udvikling uden historisk fortilfælde. På 220 år voksede verdens befolkning fra omkring 1 milliard til næsten 7,9 milliarder mennesker.

Denne udvikling ændrede ikke alene antallet af mennesker, der skulle have adgang til fødevarer, boliger og andre nødvendige ressourcer. Den ændrede også størrelsen og kompleksiteten af de samfund, menneskene skulle organisere, samt mulighederne for at samarbejde og opnå fælles forståelse.

Ved begyndelsen af perioden var verden opdelt i kongeriger, imperier, kolonier og andre politiske enheder. Det enkelte menneskes sociale verden var ofte forholdsvis lokalt afgrænset, mens politiske og økonomiske beslutninger blev truffet inden for større magtstrukturer, som befolkningen havde begrænset indflydelse på.

Ved periodens afslutning var næsten otte milliarder mennesker fordelt på verdens mange lande og territorier, hvoraf 193 var medlemmer af FN. Kommunikation og handel havde gjort nationerne langt mere forbundne, men de havde fortsat forskellige interesser, økonomiske forudsætninger, kulturer og politiske målsætninger.

United Nations

Det skaber et centralt spørgsmål i Calia-modellens femte udviklingskolonne:

Hvordan kan en stadig større menneskelig befolkning sikre tilstrækkeligt samvær, samhørighed og samarbejde, når både ressourcerne, tiden og den opmærksomhed, hvert menneske har til rådighed, er begrænsede?

Spørgsmålet kan undersøges på flere niveauer: fra individets relationer til familie og lokalsamfund, videre gennem større samfund og nationer og til sidst menneskehedens samlede mulighed for at handle i fællesskab.

Det er især denne forbindelse mellem befolkningsstørrelse og muligheden for at opnå fælles forståelse, som UK5 skal belyse.

Befolkningens udvikling 1800–2020

Verdens befolkning 1800–2020

Omtrentlige historiske befolkningstal i milliarder.

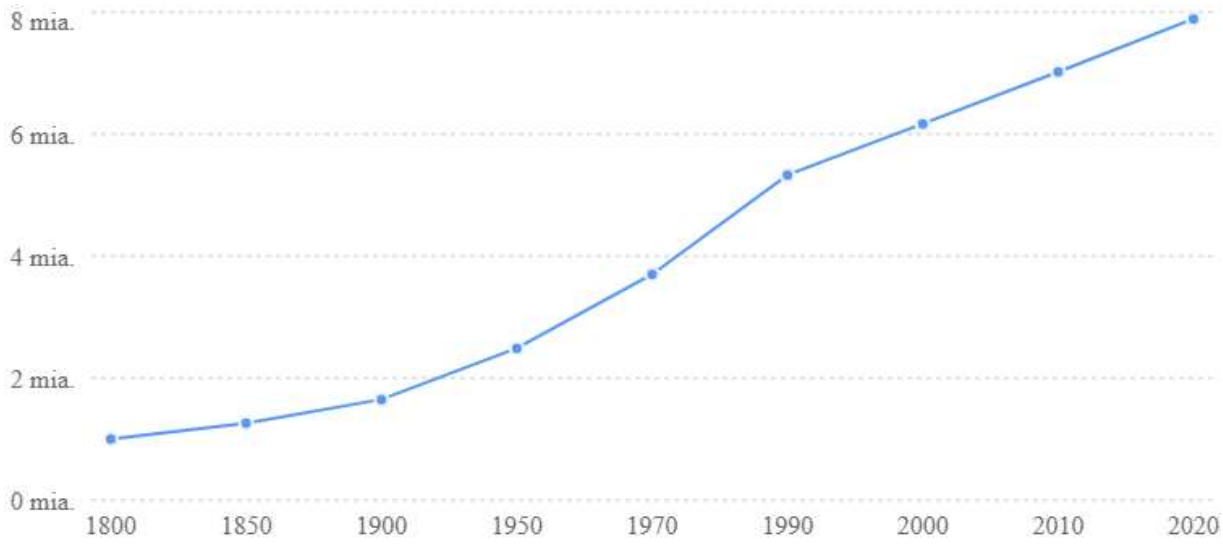

Historiske estimater afrundet. De tidligste tal er mere usikre end moderne folketællingsbaserede opgørelser. Kilder: Gapminder og FN via Our World in Data.
Our World in Data+1

Udviklingen viser, at befolkningstilvæksten ikke foregik med samme hastighed gennem hele perioden. Den var forholdsvis langsom i det 19. århundrede, accelererede kraftigt i det 20. århundrede og begyndte senere at vise en faldende procentvis vækstrate, selvom det absolutte befolkningstal fortsat steg.

Denne forskel mellem antallet af mennesker og vækstens hastighed er vigtig.

En befolkning kan godt fortsætte med at vokse med mange millioner mennesker om året, selvom den procentvise tilvækst falder. Derfor kan belastningen på samfundets systemer fortsætte med at stige, selvom befolkningsvæksten er ved at aftage.

1800–1910 – Befolkningen vokser, mens samfundene stadig er lokalt forankrede

Omkring 1800 levede der omtrent én milliard mennesker på Jorden.

De fleste menneskers dagligdag var knyttet til landbrug, håndværk, lokal handel og forholdsvis små sociale fællesskaber. Transport og kommunikation var begrænset af fysisk afstand, og forbindelsen mellem fjerntliggende samfund var langt mindre omfattende end i dag.

Det betød ikke, at menneskene nødvendigvis levede i harmoniske eller overskuelige fællesskaber. Konflikter, social ulighed, kolonial undertrykkelse og krige var udbredte. Men det betød, at den enkelte borgers daglige relationer normalt var koncentreret om et langt mindre antal mennesker end det samlede menneskelige netværk, der senere blev muligt gennem urbanisering og digital kommunikation.

Samtidig var familiens, landsbyens og lokalsamfundets betydning ofte stor.

I disse miljøer kunne sociale relationer opbygges gennem gentagne møder, gensidige forpligtelser og fælles erfaringer. Menneskets mulighed for at skabe samhørighed afhang ikke blot af, hvor mange andre mennesker der fandtes, men af hvor meget tid og opmærksomhed deltagerne kunne anvende på hinanden.

Dette forhold er vigtigt i UK5.

Et menneske kan have behov for andre mennesker for at skabe sociale relationer. Hvis befolkningstætheden er meget lav, eller den geografiske afstand mellem mennesker er stor, kan mulighederne for at etablere sociale fællesskaber være begrænsede.

Men et større antal mennesker skaber ikke automatisk bedre samhørighed.

Der skal også være mulighed for at opbygge gensidige relationer.

I løbet af det 19. århundrede ændrede industrialiseringen dette forhold. Flere mennesker flyttede til byerne, hvor arbejdspladser og andre aktiviteter samlede en større befolkning på et mindre geografisk område.

Det skabte nye muligheder for social kontakt, uddannelse, handel og organisering.

Samtidig kunne storbyernes udvikling medføre trængsel, fattigdom, usikre boligforhold og sociale konflikter. Flere mennesker i nærheden af hinanden betød derfor ikke nødvendigvis større oplevet samhørighed.

Allerede her bliver en grundlæggende sammenhæng tydelig:

Antallet af mennesker bestemmer ikke alene kvaliteten af deres indbyrdes relationer. Det afgørende er også, hvordan samfundet organiserer mulighederne for kontakt, gensidighed og fælles deltagelse.

Ved periodens afslutning omkring 1910 var verdens befolkning vokset til omtrent 1,8 milliarder mennesker.

Menneskeheden var blevet væsentligt større, og dens samfund mere sammenkoblede, men verdens politiske organisering var fortsat domineret af selvstændige stater og store imperier.

1910–1970 – Flere mennesker og forsøg på større international samling

Det 20. århundredes første syv årtier ændrede både befolkningens størrelse og verdens politiske organisering.

Den teknologiske udvikling forbedrede mulighederne for fødevareproduktion, transport, medicinsk behandling og sygdomsforebyggelse. Faldende dødelighed betød, at flere mennesker overlevede barndommen, og at den gennemsnitlige levetid gradvist steg.

Dermed voksede befolkningen hurtigere.

Men samtidig viste verdenskrigene, at en større og mere teknologisk udviklet menneskehed ikke nødvendigvis blev bedre til at undgå konflikter.

Tværtimod gjorde udviklingen det muligt at mobilisere langt flere mennesker og anvende langt mere ødelæggende teknologier i internationale konflikter.

Efter Første Verdenskrig blev Folkeforbundet etableret som et forsøg på at skabe en international organisation, der kunne forebygge krige og understøtte samarbejde mellem stater.

Organisationen formåede imidlertid ikke at forhindre Anden Verdenskrig.

I 1945 blev FN oprettet med 51 oprindelige medlemsstater. Formålet var blandt andet at fremme international fred, sikkerhed og samarbejde.

research.un.org

Dette var et væsentligt skridt i udviklingen af internationale institutioner.

Det viste, at menneskeheden havde erkendt behovet for samarbejde på tværs af nationerne, men også at dette samarbejde måtte organiseres mellem stater med selvstændige interesser.

I efterkrigstiden førte afkoloniseringen til, at mange nye selvstændige nationer blev etableret. FN's medlemstal voksede derfor, samtidig med at verdens samlede befolkning steg kraftigt.

Det kunne umiddelbart se ud som to modsatrettede udviklinger: På den ene side forsøgte man at samle verdens lande i internationale samarbejder. På den anden side blev antallet af selvstændige politiske enheder større.

Men denne udvikling skyldtes også, at befolkninger opnåede national selvbestemmelse. Flere selvstændige stater var derfor ikke nødvendigvis et tegn på mindre samarbejdsevne, men også på ændrede magtforhold og politiske rettigheder.

Alligevel opstod en væsentlig koordineringsopgave.

Jo flere selvstændige aktører der skulle deltage i fælles beslutninger, desto større kunne behovet blive for forhandling, informationsudveksling og gensidig forståelse.

Det er dette forhold, Calia-modellens UK5 kan bruge til at introducere forbindelsen mellem befolkningens størrelse og den politiske organisering.

Menneskeheden var ikke alene blevet større. Den skulle også finde måder at organisere fælles beslutninger mellem flere forskellige aktører.

Ved 1970 var verdens befolkning vokset til omkring 3,7 milliarder mennesker.

Dermed var både behovet for samarbejde og udfordringen ved at skabe det blevet væsentligt større end i 1800.

1970–2020 – Fra voksende befolkning til et globalt koordineringsproblem

Omkring 1970 ændrede grundlaget for vurderingen af befolkningsudviklingen sig.

Verdens befolkning var nu næsten dobbelt så stor som i begyndelsen af det 20. århundrede, og menneskets økonomiske og teknologiske aktivitet havde fået et omfang, hvor den samlede belastning af naturens ressourcer blev stadig mere synlig.

I Calia-modellen anvendes begyndelsen af 1970'erne som et vigtigt vendepunkt, fordi beregninger af det økologiske fodaftryk peger på, at menneskehedens samlede efterspørgsel begyndte at overstige Jordens årlige regenerative kapacitet.

Denne udvikling havde særlig betydning for forståelsen af befolkningstilvækst.

Når et nyt menneske fødes, opstår der behov for fødevarer, vand, bolig, energi og andre ressourcer. Flere mennesker medfører derfor alt andet lige en større samlet efterspørgsel.

Men belastningen afhænger også af forbruget pr. person. Et menneske med et meget højt forbrug kan belaste naturens ressourcer langt mere end et menneske med et lavt forbrug. Derfor kan befolkningens størrelse ikke alene forklare den samlede miljøbelastning.

Det betyder, at Calia-modellens UK5 må anvendes i sammenhæng med et vigtigt princip:

Det er ikke alene antallet af mennesker, men også den måde, mennesker lever og anvender ressourcer på, der bestemmer den samlede belastning.

Samtidig blev den internationale koordinering mere omfattende.

Fra 1970 til 2020 voksede antallet af FN-medlemsstater fra omkring 127 til 193.

centre-jean-monnet.unistra.fr+1

Verden fik dermed flere selvstændige nationer, der kunne deltage i internationale beslutninger, men også flere politiske aktører med egne interesser og prioriteringer.

Denne udvikling skabte en dobbelt udfordring.

På den ene side krævede stadig flere problemer internationale løsninger. Klimaændringer, forurening, ressourceforbrug, migration og økonomiske forbindelser var ikke forhold, den enkelte nation kunne kontrollere fuldstændigt alene.

På den anden side måtte fælles beslutninger træffes mellem mange nationer, som ikke nødvendigvis havde de samme interesser.

En nation kunne eksempelvis ønske at begrænse miljøbelastningen, men samtidig være afhængig af økonomisk udvikling for at forbedre borgernes levevilkår. En anden nation kunne have opnået stor materiel velstand gennem et højt historisk ressourceforbrug, men være tilbageholdende med at reducere sit nuværende forbrug.

Begge kunne erkende behovet for en løsning, uden at være enige om, hvordan ansvaret skulle fordeles.

Dette er en vigtig del af den udvikling, Calia-modellen forsøger at synliggøre.

Et problem, som den enkelte aktør principielt kan forstå og ønske løst, kan forblive uløst, hvis aktørernes interesser ikke kan koordineres.

Det gælder både mellem nationer og inden for mindre menneskelige fællesskaber.

Befolkningens størrelse og menneskets sociale kapacitet

En særlig hypotese i Calia-modellens UK5 er, at menneskets mulighed for samhørighed er begrænset af den tid og opmærksomhed, det kan disponere til andre.

Mennesket har sociale behov, som ikke alene kan tilfredsstilles ved, at andre mennesker eksisterer i dets nærhed.

Samhørighed forudsætter normalt en vis grad af gensidig kontakt, anerkendelse og deltagelse.

Dette kan illustreres ved to modsatrettede situationer.

I et meget lille eller stærkt isoleret samfund kan der være for få relevante sociale relationer til, at alle mennesker kan få dækket deres behov for fællesskab.

I et meget stort og komplekst samfund kan der være så mange mulige relationer og forventninger, at mennesket ikke kan anvende tilstrækkelig tid og opmærksomhed på dem alle.

Begge situationer kan medføre problemer, men af forskellige årsager.

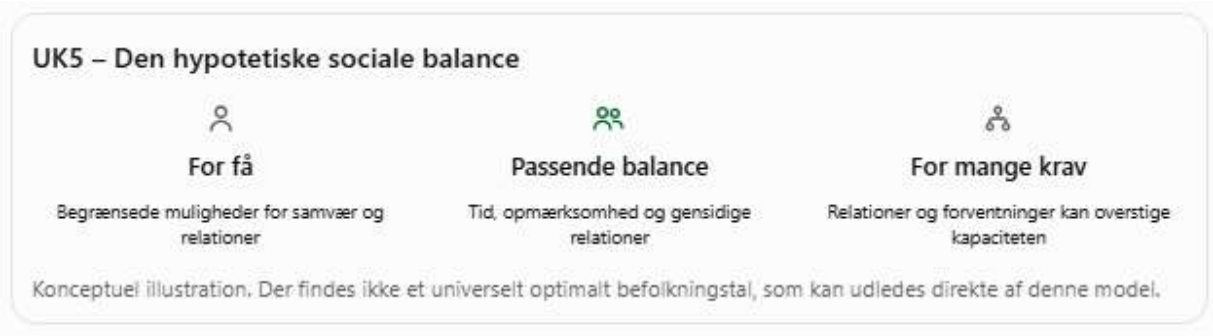

Det væsentlige er, at det ikke nødvendigvis er antallet af mennesker i sig selv, der skaber problemer. Det er forholdet mellem menneskets sociale behov, den tilgængelige tid og de krav, relationerne stiller.

En stor befolkning kan organiseres i mange velfungerende lokale fællesskaber. Omvendt kan et mindre samfund fungere dårligt, hvis relationerne er præget af konflikt, isolation eller manglende tillid.

Calia-modellens hypotese bliver derfor stærkest, hvis den undersøger den sociale kapacitet på flere niveauer.

Det enkelte menneske skal kunne opretholde sine nære relationer. Lokalsamfund skal kunne fungere gennem gensidighed og samarbejde. Større samfund skal koordinere deres forskellige fællesskaber. Og nationer skal kunne samarbejde om forhold, der rækker ud over deres egne grænser.

På hvert niveau kræver samarbejdet tid, opmærksomhed, information og mulighed for at håndtere uenighed.

Det er denne gentagelse på forskellige størrelsesniveauer, der giver UK5 en vigtig plads i Calia.

Den samlede udvikling 1800–2020

Når de 220 år betragtes samlet, fremkommer en udvikling, hvor menneskeheden er blevet næsten otte gange så stor og samtidig langt mere geografisk, økonomisk og politisk forbundet.

I 1800 var verdens befolkning forholdsvis lille sammenlignet med i dag, og de fleste menneskers sociale liv var stærkt knyttet til lokale omgivelser.

I 1900 havde industrialisering og urbanisering skabt større befolkningskoncentrationer og mere omfattende samfundsmæssige forbindelser.

I 1950 havde verdenskrigene understreget behovet for international koordinering, og FN var oprettet som et forsøg på at skabe et mere organiseret samarbejde mellem nationer.

I 1970 var befolkningen vokset til omkring 3,7 milliarder mennesker, samtidig med at den samlede ressourcebelastning var ved at nå et økologisk vendepunkt.

I 2020 levede næsten 7,9 milliarder mennesker på Jorden, og 193 nationer deltog i FN's internationale samarbejde.

Denne udvikling kan beskrives gennem to parallelle bevægelser:

De to udviklinger kan ikke sidestilles direkte. Flere FN-medlemsstater er blandt andet et resultat af afkolonisering og national selvbestemmelse, ikke blot befolkningstilvækst.

Men tilsammen illustrerer de, at menneskeheden både er blevet større og har fået flere selvstændige politiske aktører, som skal deltage i beslutninger om fælles problemer.

Hvad er det gentagne udviklingsmønster?

Calia-modellens centrale hypotese kan nu formuleres.

Efterhånden som menneskeheden voksede, blev der udviklet nye teknologier, institutioner og organisationsformer, som gjorde det muligt at understøtte og koordinere stadig flere mennesker.

Disse forbedringer skabte nye muligheder for befolkningsudvikling og samfundsmæssig aktivitet.

Men den voksende aktivitet skabte samtidig nye krav til ressourcer, social organisering og international koordinering.

Dermed opstod et gentaget mønster:

Flere mennesker medfører større behov for ressourcer og organisering. Forbedret organisering gør det muligt at understøtte flere mennesker og flere aktiviteter. De nye aktiviteter skaber igen større behov for samarbejde og koordinering.

Det er ikke nødvendigvis et problem, så længe den samlede udvikling forbliver inden for de tilgængelige ressourcer og de sociale systemers kapacitet.

Men hvis belastningen bliver større end kapaciteten, kan den samme udviklingsproces begynde at skabe problemer.

I Calia-modellens UK5 er det derfor ikke tilstrækkeligt at spørge, hvor mange mennesker Jorden kan understøtte.

Man må også spørge, hvor mange mennesker de forskellige sociale og politiske systemer kan organisere på en måde, der sikrer tilstrækkelig samhørighed, selvbestemmelse og samarbejde.

Det spørgsmål kan ikke besvares med ét globalt befolkningstal. Kapaciteten afhænger af både ressourcer, teknologi, fordeling, institutioner og kvaliteten af menneskelige relationer.

Konklusion – Fra flere mennesker til bedre samhørighed

Fra 1800 til 2020 voksede verdens befolkning fra omkring én til næsten otte milliarder mennesker.

Udviklingen blev muliggjort af blandt andet forbedret fødevareproduktion, sundhed og teknologisk kapacitet. Den skabte samtidig et stadig større behov for ressourcer, social organisering og internationalt samarbejde.

Menneskeheden udviklede nye institutioner, herunder FN, som gjorde det muligt at koordinere fælles beslutninger mellem nationerne. Men organisationernes eksistens betød ikke, at alle interesser kunne bringes i overensstemmelse.

Samtidig blev menneskets mulighed for kontakt med andre stadig større, uden at dette automatisk sikrede bedre samhørighed.

Her finder Calia-modellens femte udviklingskolonne sin centrale pointe:

Menneskehedens succes kan ikke alene vurderes efter, hvor mange mennesker den formår at understøtte, men må også vurderes efter, hvor godt disse mennesker kan leve sammen inden for de ressourcer og den sociale kapacitet, der er til rådighed.

Det er ikke en konklusion om, at en bestemt befolkningsstørrelse er optimal. Det er et argument for, at befolkningsudvikling må forstås som andet og mere end et spørgsmål om antal.

I Calia kan denne indsigt bruges til at undersøge et gennemgående historisk mønster: Menneskeheden har gradvist forbedret sin evne til at understøtte flere mennesker, men har ikke nødvendigvis udviklet sin evne til at sikre samhørighed og fælles prioritering i samme takt.

Det afgørende fremtidige spørgsmål bliver dermed ikke blot, hvor mange mennesker der kan leve på Jorden, men hvordan menneskene kan organisere deres fælles liv, så både ressourcerne og den gensidige tid og opmærksomhed anvendes i en passende balance.

Forklaringen afsluttes i 2020. Der er ikke tilføjet Fremsyn, da det ikke indgik i kommandoen.